

DOC. DR HABIL. MARIAN FILIPEK
1925—1976

Dnia 4 września 1976 roku zmarł nieoczekiwanie w Poznaniu doc. dr habil. Marian Filipek, znakomity fitosocjolog i ekolog, doskonały znawca zbiorowisk leśnych i murawowych oraz zagadnień ochrony przyrody, wieloletni członek Polskiego Towarzystwa Botanicznego.

Urodził się 20 grudnia 1925 roku w Sosnowcu, gdzie przed wojną ukończył szkołę podstawową i I klasę gimnazjum. W czasie wojny przebywa również w Sosnowcu kontynuując naukę w zakresie szkoły średniej na kompletach tajnego nauczania. W roku 1946 otrzymuje świadectwo dojrzałości w Liceum Ogólnokształcącym im. St. Staszica w Sosnowcu. W tym samym roku zapisuje się na Wydział Rolniczo-Leśny Uniwersytetu Poznańskiego, który kończy w roku 1951 ze stopniem magistra inżyniera. Równocześnie studiuje botanikę na Wydziale Matematyczno-Przyrodniczym Uniwersytetu Poznańskiego uzyskując w roku 1952 stopień magistra filozofii w zakresie botaniki. W styczniu 1951 r. zostaje zaangażowany w charakterze asystenta do Katedry Botaniki Wyższej Szkoły Rolniczej w Poznaniu. Od pierwszych dni swojej pracy na Uczelni wykazywał zawsze wiele energii, inicjatywy i poświęcenia, był nadzwyczaj pracowity.

W roku 1953 otrzymuje stanowisko starszego asystenta, a w roku 1956 stano-

wisko adiunkta. Pod kierunkiem prof. dr K. Steckiego wykonuje pracę doktorską pt. „Flora i zespoły leśno-stepowego rezerwatu w Bielinku nad Odrą” uzyskując w czerwcu 1961 r. stopień doktora nauk rolno-leśnych na Wydziale Rolniczym.

Stopień docenta nauk przyrodniczych w zakresie botaniki otrzymuje w czerwcu 1968 r. w Instytucie Biologii Stosowanej przy WSR w Poznaniu, na podstawie rozprawy habilitacyjnej pt. „Murawy kserotermiczne rejonów dolnej Odry i Warty”.

Z dniem 1 października 1969 roku zostaje powołany na stanowisko kierownika Katedry Botaniki przy Wydziale Rolniczym Wyższej Szkoły Rolniczej w Poznaniu. W momencie przejścia Uczelni na nową strukturę organizacyjną otrzymuje stanowisko dyrektora Instytutu Przyrodniczych Podstaw Produkcji Roślinnej na Wydziale Ogrodniczym. Funkcję dyrektora pełni od 1 września 1970 roku do 31 sierpnia 1975 roku. W ostatnim roku pracy na Uczelni zajmuje stanowisko kierownika Zespołu Naukowo-Dydaktycznego Botaniki. Wielostronne wykształcenie uzyskane po ukończeniu dwóch przyrodniczych fakultetów, wpłynęło korzystnie na Jego rozwój naukowy. Posiadał gruntowne wykształcenie z zakresu botaniki *sensu lato* — zarówno teoretycznej, jak i stosowanej — rolniczej, leśnej i ogrodniczej a także z zakresu gleboznawstwa, ekologii roślin i szeregu innych nauk pokrewnych. W zakresie fitosocjologii należał do grupy najlepszych polskich specjalistów. W dziedzinie tej specjalizował się pod kierownictwem takich znakomitych profesorów jak nieżyjący już prof. Z. Czubiński, prof. K. Stecki i prof. M. Nowiński.

Obdarzony wybitnymi zainteresowaniami naukowymi już w pierwszych latach pracy asystenckiej rozpoczyna studia nad roślinnością doliny Głuszynki na przedmieściach Poznania. „Dolina Głuszynki — przyszły teren zieleni Wielkiego Poznania” — to pierwsza praca naukowa doc. dr M. Filipka, która pozwoliła Mu zapoznać się z metodami fitosocjologicznymi oraz z różnymi zbiorowiskami roślinnymi. Praca ta w dużej mierze zadecydowała o dalszym kierunku Jego zainteresowań, które koncentrowały się wokół dwóch zagadnień: fitosocjologia, florystyka z jednej strony, z drugiej strony problem ochrony przyrody ujęty w najszerszym tego słowa znaczeniu. Właśnie tą pierwszą pracą naukową doc. dr M. Filipka zainicjował bardzo cenną współpracę z Władzami Miasta w zakresie kształtowania i ochrony zieleni Poznania oraz najbliższych okolic. W tym też okresie swojej działalności naukowej, wykonuje szereg wspólnych prac z prof. dr F. Celińskim.

Zbiorowiskom leśnym poświęcone są dwie następne prace: „Rezerwat Dębina pod Wągrowcem” i „Lasy w Motylewie”. Pierwsza z nich dostarczyła nowych materiałów do charakterystyki grądów i łęgów Wielkopolski, druga natomiast dała opis warunków siedliskowych występujących obok siebie zespołów *Galio-Carpinetum* i *Melico-Fagetum*, co jest zjawiskiem wyjątkowym w obszarze zwartego zasięgu buka.

Począwszy od roku 1953 doc. dr M. Filipka zajmuje się zagadnieniami roślinności kserotermicznej na terenie Polski północno-zachodniej. Stanowiska roślin kserotermicznych rozmieszczone na terenie Polski zachodniej, szczególnie w dolinie Odry, należą do najbardziej interesujących zbiorowisk tego regionu. Badania zespołów tej roślinności, którym wiele wysiłku, sił i serca poświęcił doc. dr M. Filipka posiadają ogromne znaczenie dla wyjaśnienia wędrówek roślin jakie miały miejsce na terenie Pomorza po ustąpieniu ostatniego zlodowacenia.

Niezmiernie wartościową i trwałą pozycję w dorobku doc. dr M. Filipka stanowią publikacje dotyczące rezerwatu leśnostepowego w Bielinku nad Odrą, który jest jednym z najcenniejszych pod względem naukowym obiektów przyrodniczych w Polsce. Rolę rezerwatu w Bielinku określają zarówno jedyne w kraju stanowiska wielu gatunków południowych jak *Quercus pubescens*, *Lithospermum purpureo-coeruleum*, *Dorycnium herbaceum*, *Imula germanica* jak i reliktywne zbiorowiska roślinne oraz szczególne warunki ich występowania.

W monograficznym opracowaniu rezerwatu — „Flora i zespoły roślinne leśnostepowego rezerwatu w Bielinku nad Odrą” opisane są między innymi nowe zespoły, a mianowicie *Lithospermetum-Quercetum subboreale* i *Fraxino-Ulmetum violetosum odoratae*.

Badania reliktywnej roślinności leśno-stepowej, której poświęcił Zmarły tak głębokie studia, znajdują wyraz w dalszych publikacjach „Kserotermiczne wzgórza pod Nawodną koło Chojny” oraz „Projektowany rezerwat leśno-stepowy pod Raduniem nad Odrą”. Utworzenie rezerwatu pod Raduniem, proponowane jest z uwagi na możliwość prześledzenia na tym terenie pełnej sukcesji od muraw do lasów łęgowych. Opisuje tam również nowe stanowisko dla ostnicy powabnej — *Stipa pulcherrima*.

Ukonorowaniem badań dra Filipka nad zespołami roślinności kserotermicznej Polski zachodniej jest Jego praca habilitacyjna „Murawy kserotermiczne regionu dolnej Odry i Warty”, przedstawiająca szczegółową charakterystykę muraw kserotermicznych rzędu *Festucetalia valesiaceae*. Charakterystyka muraw uzupełniona jest analizą porównawczą, która umożliwiła określenie stosunku tych zespołów do analogicznych zbiorowisk opisanych w Europie Środkowej. Jest pracą naukową na najwyższym poziomie, wykonaną ze szczególnie wnikliwą precyzją, wnosi do nauki polskiej i światowej szereg nowych osiągnięć stanowiących dorobek cenny i trwały.

Każda praca doc. dra M. Filipka to nie tylko wartościowe dzieło naukowe, ale olbrzymie zaangażowanie uczuciowe, umiłowanie terenu, który obrał sobie za przedmiot swoich badań. Na długo, w pamięci nas, najbliższych współpracowników, pozostanie wspólny wyjazd na Pomorze Zachodnie. Starał się wówczas pokazać nam wszystko to, co Go przez tyle lat pasjonowało. *Stipa pulcherrima*, ulubiona trawa doc. dr M. Filipka pozostanie dla nas w pewnym stopniu Jego symbolem, przypominać nam będzie zawsze Jego osobę. Nie sposób zapomnieć wyrazu twarzy, rozradowanych śmiejących się oczu na widok stromego rozgrzanego słońcem zbocza porośniętego delikatną, długościastą ostnicą powabną. W terenie zmieniał się nie do poznania. Zwykle poważny, opanowany, stawał się nagle inny, promieniowała z Niego niczym nie ukrywana radość i rozmiłowanie w otaczającej Go przyrodzie.

Innym kierunkiem zainteresowań doc. dr M. Filipka była florystyka. Pracując intensywnie w terenie wyrobił sobie wybitny zmysł spostrzegawczy i szereg dalszych Jego prac odnosi się do zagadnień, które nasunęły Mu się przy badaniu roślinności obserwowanej w czasie wycieczek naukowych.

Opisuje zabytkowe drzewa z Puszczy Boreckiej z Pojezierza Mazurskiego, razem z prof. dr F. Celińskim odkrywa w Bielinku nowe stanowisko, czwarte w Polsce, bardzo osobliwego i rzadkiego grzyba *Trichaster melanocephalus* oraz

nowe stanowisko nieczęsto występującego w Polsce gatunku skrzypa *Equisetum maximum* pod Lubiechowem pow. Chojna. Podaje warunki występowania bardzo rzadkiego storczyka *Neottianthe cucullata* w Puszczy Augustowskiej na krańcowych stanowiskach jego zasięgu oraz nowe stanowisko pod Nasutową w Lubelszczyźnie — brzozy niskiej *Betula humilis*. Pod wsią Stara Radunia nad dolną Odrą wśród kserotermicznego zespołu ostnicy, wspólnie z prof. dr J. Szweykowskim odkrywa nowe najbardziej północne w Polsce stanowisko, interesującego pod względem geobotanicznym wątrobowca *Grimaldia fragrans* będące pośrednim ogniwem między jego zasięgiem południowym a stanowiskami na wyspie Gotlandii.

Większość prac doc. dra M. Filipka dotyczyła obszarów chronionych i posiadała znaczenie dla ochrony przyrody. Problemom tym poświęcał wiele serca, sił, czasu i energii. Starał się, aby to wszystko co piękne, osobliwe i wartościowe pod względem naukowym zachować w formie niezmienionej. Zaprojektował wiele rezerwatów i walczył wytrwale o ich utworzenie. Uczestniczył aktywnie w pracach Wojewódzkiego Komitetu Ochrony Przyrody, był członkiem Sekcji Kształtowania Środowiska Komisji Planowania i Kształtowania Środowiska Oddziału PAN w Poznaniu jak również członkiem Zespołu Ochrony Gleb i Roślin Oddziału Wojewódzkiego NOT, działał także jako rzeczoznawca przy Radzie Naukowej Wielkopolskiego Parku Narodowego.

Ostatnią pasją życiową Zmarłego, nie dokończoną jednak ze względu na nieubłaganą śmierć, było współorganizowanie rodzącego się, pierwszego w Polsce, a jednego z nielicznych na świecie Muzeum Szaty Roślinnej Polski i Ochrony Środowiska na Cytadeli w Poznaniu.

Był nie tylko cenionym naukowcem, miłośnikiem przyrody, ale również wspaniałym pedagogiem. W ciągu 25 lat pracy na Uczelni, w uznaniu osiągnięć pracy naukowo-dydaktycznej i wychowawczej otrzymuje trzykrotnie nagrodę Ministra Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Techniki, otrzymuje Złoty Krzyż Zasługi, liczne wyróżnienia. Był współautorem podręcznika dla studentów, również wyróżnionego Nagrodą Ministra Szkolnictwa Wyższego i Techniki.

W okresie pracy w Katedrze prowadził wykłady i ćwiczenia z botaniki. Przez szereg lat był opiekunem grup studenckich. Kierował kilkoma pracami magisterskimi, które również były nagradzane przez Władze Uczelni.

Omawiając całokształt działalności doc. dra M. Filipka, nie można też pominąć milczeniem Jego osobistej wartości jako człowieka. Był ogólnie znany z zalet swego charakteru, taktu i umiejętności postępowania z ludźmi, koleżeńskości i życzliwości dla innych, wzorowej postawy moralnej. Był człowiekiem o prawym, odważnym, bezkompromisowym charakterze, równocześnie nadzwyczaj skromnym, żyjącym na uboczu, nie szukającym uznania ani sławy. Kierując nami znajdował zawsze czas, aby nam pomóc i doradzić. Jego równowaga była ostoją w trudnych dla nas chwilach. Ciężko pogodzić się z myślą, że zabrakło Go wśród nas. Pozostał po Nim szczerzy żal w sercach wszystkich Jego przyjaciół.

Wanda Rudnicka-Sterna, Czesław Mielcarski, Henryk Szulc